

Джон льо Каре „Дама, поп, асо, шпионин“

В действителност, ако старият майор Доувър не се беше гътнал на надбягванията в Тонтън, Джим изобщо нямаше да се озове в училището на Търсгуд. Той пристигна в средата на срока без събеседване, някъде към края на май, макар че времето с нищо не го подсказваше, нает чрез една от по-пъргавите агенции за подбор на начални учители, за да поеме часовете на стария Доувър, докато не намерят по-подходящ кандидат.

– Филолог – обяви Търсгуд в учителската стая, – временна мярка – и отметна перчем в своя защита.

– Казва се Придо. – Той произнесе името буква по буква, консултирайки се с малко листче, тъй като не преподаваше френски. – Малкото му име е Джеймс. Мисля, че ще ни свърши работа до юли.

Колегите му веднага разбраха намека. Джим Придо беше бедният роднина в учителската общност. Той попадеше в същата жалка категория като мисис Лъвдей, която притежаваше астраганено палто и беше смятана за полубожество, докато чековете ѝ не се оказаха без покритие, или мистър Молтби, пианистът, когото извикаха от репетиция на хора, за да помогне на полицията в някакво разследване и поне доколкото беше известно, още им помагаше, защото сандъкът с вещите му си стоеше на тавана в очакване на по-нататъшни указания. Неколцина от коллегите, най-вече Марчбанкс, настояваха да се отвори този сандък. Според тях той съдържаха отдавна изгубени съкровища, като например снимката в сребърна рамка на Апрахамяновата майка ливанка, швейцарското ножче на Бест-Инграм и часовника на медицинската сестра. Търсгуд обаче решително се възпротиви на техните попълзновения. Бяха изминали едва пет години, откакто наследи училището от баща си, но вече беше разбрал, че е по-добре някои неща да си стоят заключени.

Джим Придо пристигна един петък в страшен порой. Дъждът се кълбеше като оръдеен пушек по кафявите хребети на Куонток, след което стремглаво плисваше през празните игрища за крикет по пясъчника на ронещите се фасади. Той пристигна малко след пладне зад волана на стар червен алвис, теглещ очукана каравана, която някога е била синя. Ранните следобеди са спокойно време в училището на Търсгуд, кратко примирие в неспирната битка, която представлява всеки училищен ден. Момчетата са изпратени да си почиват в общежитието, персоналът се е събрал в учителската стая и пие кафе, четат вестници или преглежда домашни. Търсгуд четат роман на майка си. Така че от цялото училище единствено малкият Бил Роуч видя пристигането на Джим, видя парата, бълваща изпод капака на алвиса, който пъхтеше по неравния път, чистачките махаха неистово, а караваната се друсаше през локвите по дирите му.

По това време Роуч беше нов ученик и минаваше за тъп, ако не и направо умствено изостанал. Училището на Търсгуд беше второто му начално училище за последните два срока. Той беше дебело дете с астма и прекарваше по-голямата част от времето за почивка, коленичил на края на леглото си, зяпайки през прозореца. Майка му живееше охолно в Бат, а баща му, по всеобщо мнение, беше най-богатият в училището, която оценка струваше скъпо на сина му. Тъй като идваше от разбито семейство, Роуч имаше вродената способност да наблюдава. Наблюденията му показваха, че Джим не спря при училищните сгради, а продължи през празното пространство към двора на конюшните. Явно разположението на сградите му беше известно. Впоследствие Роуч реши, че сигурно е разузнавал или е проучвал карти. Дори след като стигна двора, той не спря, а продължи през мократа трева на скорост, за да не изгуби инерция. След това през възвишението право в Ямата, с главата надолу, изгубвайки се от поглед. Роуч очакваше караваната да се откъсне на ръба, толкова

бързо мина Джим, но вместо това задницата ѝ само се повдигна и тя изчезна като някакъв грамаден заек в дупката си.

Ямата е част от фолклора на Търсгуд. Разположена е в пустеещата земя между овощната градина, бараката за плодове и конюшната. На вид не е нищо повече от вдлъбнатина в земята, обрасла с трева, с малки възвишения от северната страна, високи горе-долу един момчешки ръст и покрити с туфи гъста растителност, които през лятото стават блатисти. Именно тези възвишения правят Ямата толкова специално място за игри и осигуряват репутацията ѝ, варираща според фантазиите на всяко следващо поколение момчета. Това са следи от открита сребърна мина, заявява един клас, и започва усърдно да търси съкровища. Това са римско-британски укрепления, казва друг, и организира сражения с дървени пръчки и снаряди от пръст. Според трети Ямата е кратер от бомба през войната, а възвишенията са човешки тела, погребани от взрива. Истината е по-прозаична. Шест години по-рано и малко преди внезапно да забегне с момичето от рецепцията на хотел „Касъл“, бащата на Търсгуд поде инициативата за плувен басейн и убеди момчетата да изкопаят голяма дупка с дълбок и плитък край. Събраните пари обаче така и не стигнаха за финансиране на инициативата и бяха похарчени за други схеми, като например закупуването на прожектор за школата по изкуства и план за отглеждане на гъби на училищния таван. А също така, твърдяха злите езици, и за обзавеждането на любовното гнездо на двама незаконни любовници, преди най-накрая да избягат в Германия, родния дом на девойката.

Джим не беше чувал за тези асоциации. Факт е, че по чиста случайност беше избрал тъкмо този край на Търсгудовата академия, който, поне според Роуч, притежаваше свръхестествени способности.

Роуч зачака край прозореца, но повече не видя нищо. Алвисът и караваната се намираха извън полезрението му и ако не бяха мокрите червени следи през тревата, можеше да се запита дали не му се беше присънило всичко това. Следите обаче бяха истински, затова, когато звънецът оповести края на почивката, той си обу ботушите, помъкна се през дъжда до края на Ямата, погледна надолу и видя Джим, облечен във военен дъждобран и с твърде необикновена шапка с широка периферия като колониален шлем, само че космата, а единият ѝ край беше по пиратски завит предизвикателно нагоре и водата се стичаше оттам като по улук.

Алвисът беше в двора на конюшната, Роуч така и не разбра как Джим го е измъкнал от Ямата, но караваната си стоеше долу, там, където трябваше да е дълбокият край, качена на трупчета от закалени тухли, а Джим седеше на стъпалото, отпиваше от зелена пластмасова чаша и разтриваше дясното си рамо, сякаш го беше ударил в нещо, докато дъждът се стичаше от шапката му. В този момент шапката се повдигна и Роуч се оказа вперил поглед в изключително свирепо зачервено лице, което изглеждаше още по-свирепо от сянката, хвърляна от периферията, и от кафявите мустаци, провиснали от дъжда като кучешки зъби. Останалата част от лицето беше нашарена от неравни бръчки, толкова дълбоки и криви, че Роуч си представи в пристъп на една от своите фантазии как Джим някога е гладувал в тропиците, след което е възстановил теглото си. Лявата му ръка продължаваше да е праметната през гърдите, дясното му рамо беше все така повдигнато към врата. Цялото му изкривено тяло обаче беше някак вкочанено, като животно, застинало на фона на природата. Като елен, помисли си замечтано Роуч, имаше нещо благородно.

– Кой си ти, дявол да те вземе? – запита един глас с командни нотки.

– Роуч, сър. Аз съм нов.

Каменното лице продължи да оглежда Роуч още известно време изпод сянката на шапката. След това за огромно негово облекчение чертите на лицето се разтегнаха в

хищна усмивка, лявата ръка, все още хванала дясното рамо, възобнови бавния масаж, като същевременно той успя да отпие и голяма глътка от пластмасовата чаша.

– Новак, значи? – повтори Джим в чашата, все така ухилен. – Гледай ти какъв обрат.

Той се изправи, обърна изкривения си гръб към Роуч и се зае внимателно да проучва четирите крака на караваната; критичният му оглед включваше разклащане на амортизаторите, накланяне на главата, украсена със странната шапка, и разместване на няколко тухли под различен ъгъл и местоположение. В същото време пролетният дъжд трополеше по всичко – по палтото му, по шапката му и по покрива на старата каравана. А Роуч забеляза, че при всички тези маневри дясното рамо на Джим не помръдваше и продължаваше да си стои приповдигнато към врата му като камък под дъждобрана. Дали Джим не беше някакъв огромен гърбушко, помисли си той, и дали всички гърбици болят толкова, колкото неговата. Освен това, отбеляза той наум, хората с болни гърбове обикновено правят широки крачки, може да е нещо, свързано с равновесието им.

– Новак, значи? Е, аз обаче не съм новак – продължи Джим с много по-приятелски тон, намествайки едно от трупчетата на караваната. – Аз съм стар. Стар съм като Рип ван Уинкъл, ако искаш да знаеш. Даже още по-стар. Имаш ли си приятели?

– Не, сър – отговори простиичко Роуч с онзи безразличен тон, с който учениците винаги казват „не“, оставяйки положителните реакции на онези, които ги разпитват. Джим обаче не реагира по никакъв начин и Роуч внезапно изпита странното усещане за сродна душа, а също и надежда.

– Името ми е Бил – каза той. – Така са ме кръстили, но мистър Търсгуд ме нарича Уилям. Герой от едноименния разказ на Уошингтън Ървинг, омагьосан да проспие двайсет години от живота си.

– Бил, значи. Бил се бил бил. Викат ли ти така?

– Не, сър.

– Все едно, това е хубаво име.

– Да, сър.

– Познавах много Биловци. Всичките бяха свестни.

По този начин стана тяхното запознанство, така да се каже. Джим не каза на Роуч да се маха, затова той остана на ръба, загледан надолу през опръсканите си от дъжда очила. Тухлите, забеляза с ужас той, бяха взети от парника за краставици. Там имаше няколко разклатени и явно Джим ги беше доразклатил. На Роуч му се стори прекрасно, че един новодошъл в Търсгуд може толкова хладнокръвно да посяга на тъканта на училището за собствените си цели, и дважд по-прекрасно, че Джим беше извел вода за караваната си от пожарния хидрант, тъй като този хидрант беше предмет на специално правило в училището – дори докосването до него се наказваше с бой.

– Ей, Бил. Случайно да ти се намира някое топче?

– Извинете, сър, какво? – попита Бил, попипвайки отнесено джобовите си.

– Топче, мой човек. Кръгло, стъклено, малко топче. Вече не играете ли на топчета? По мое време играехме.

Роуч нямаше топче, но Апрахамян имаше цяла колекция, донесена от Бейрут. На Роуч му трябваша петдесет секунди да се втурне обратно в училището, да осигури едно топче срещу невъзможни обещания и да се върне при Ямата, дишайки тежко. Там той се поколеба, защото в главата му Ямата вече принадлежеше на Джим и Роуч трябваше да поиска позволение да слезе. Но Джим се беше скрил в караваната, затова, след като почака малко, Роуч се спусна боязливо по склона и подаде топчето през прага. Джим не го забеляза веднага. Той отпиваше от чашата и гледаше през прозореца черните облаци, които се носеха над Куонток във всички посоки. Роуч забеляза, че отпиването

всъщност беше доста трудно движение, защото Джим не можеше лесно да преглъща изправен и му се налагаше да накланя цялото си усукано тяло назад, за да постигне желанието ъгъл. Междувременно дъждът отново се усили, тропайки по караваната като чакъл.

– Сър – каза Роуч, но Джим не помръдна.

– Проблемът на алвиса е, че няма никакви амортизатори – каза накрая Джим по-скоро на прозореца, отколкото на своя посетител. – Пробвал ли си да караш по задник по осевата линия? Направо ще се разглобиш. – Той пак се наклони и отпи.

– Да, сър – каза Роуч, изумен, че Джим го смята за шофьор.

Джим беше свалил шапката. Русолявата му коса беше късо подстригана и тук-там, където ножицата беше взела повече, имаше петна. Те бяха предимно от едната страна, затова Роуч реши, че Джим се е подстригвал сам със здравата си ръка, което го правеше още по-крив.

– Донесох ви топче – каза Роуч.

– Браво! Благодаря ти, мой човек. – Той взе топчето, търкулна го бавно по загрубялата си прашина длан и Роуч веднага разбра, че този човек е много сръчен и умее всякакви неща; това е човек, който разбира от инструменти и предмети.

– Неравна е, Бил, нали виждаш – довери мъжът, все още погълнат от топчето. – Крива е. Като мене. Гледай.

Той се обърна към по-големия прозорец. Под него имаше алуминиев перваз за събиране на кондензираната влага. Джим сложи топчето на перваза и го изгледа как се търколи до края и падна на пода.

– Крива е – повтори той. – Подпорите са килнати. А така не бива, нали? Ей, къде тръгна, мизерник малък?

Караваната не беше никак уютна, реши Роуч, докато се навеждаше да вземе топчето. Можеше да е принадлежала на всекиго, макар да беше безупречно чиста. Кушетка, кухненски стол, печка на дърва, газова бутилка. Нямахше даже снимка на жена му, помисли си Роуч, който още не беше срещал неженени мъже, с изключение на мистър

Търсгуд. Единствените лични предмети, които забеляза, бяха един платнен сак, закачен на вратата, набор шевни материали, пъхнати зад кушетката, и самоделен душ, направен от надупчена тенекиена кутия за бисквити и старателно запоен за тавана. А на масата имаше бутилка с някаква безцветна течност, джин или водка, защото това пиеше баща му, когато Роуч ходеше в апартамента му в събота и неделя през ваканциите.

– Изток-запад изглежда наред, но на север-юг определено е крива – обяви Джим, изпробвайки перваза на другия прозорец. – В какво те бива, Бил?

– Не знам, сър – отговори сковано Роуч.

– Все трябва да си добър в нещо, всеки има някакво умение. Какво ще кажеш за футбола? Добър ли си на футбол, Бил?

– Не, сър – каза Роуч.

– Тогава сигурно умееш да въртиш бухалката? – попита небрежно Джим, като се отпусна с изпъшкване на кушетката и отпи от чашата. – Макар че не приличаш много на батър – добави внимателно той. – Въпреки това си индивидуален играч.

– Не знам – повтори Роуч и се премести половин крачка към отворената врата.

– Добре, какво можеш тогава? – Той отпи още една голяма глътка. – Все трябва да те бива в нещо, Бил, всеки има някакво умение. Моето е да правя жабки във водата. Наздраве!

В този момент това беше болезнен въпрос за Роуч, защото тъкмо той го занимаваше през повечето време. Наистина неотдавна бяха започнали да го обземат съмнения дали изобщо има някакъв смисъл в живота. В работата и в игрите той се

смяташе за твърде неадекватен и дори ежедневната училищна рутина, като оправянето на леглото и сгъването на дрехите, му се струваше непосилна. Освен това не беше достатъчно набожен, както твърдеше старата мисис Търсгуд, защото много си кривял лицето в параклиса. Той търсеше вината за тези недостатъци предимно в себе си, но най-вече се обвиняваше за разпадането на брака на родителите си – нещо, което трябваше да предвиди и да предприеме мерки да предотврати. Той дори се питаше дали не е пряко отговорен, бидейки например извънредно непослушен или мързелив, или пък е настройвал родителите си един срещу друг, като по този начин лошото му поведение е задълбочило пропастта помежду им. В предишното училище беше опитал да го обясни, пицейки и симулирайки гърчове от церебрална парализа, като тези, от които страдаше леля му. Родителите му обсъдиха въпроса, както често правеха по своя си благоразумен начин, и смениха училището. Затова този случаен въпрос, зададен му в тясната каравана от едно едва ли не полубожествено същество, при това – сродна самотна душа, го докара почти до ръба. Той усети как горещина облива лицето му, очилата му се изпотпяват и караваната започва да се разтваря в море от мъка. Роуч така и не разбра дали Джим забеляза всичко това, защото той внезапно му обърна изкривен гръб, отиде до масичката и продължи да отпива от пластмасовата чаша, подхвърляйки спасителни фрази.

– Ти обаче си добър наблюдател, да го знаеш от мене, мой човек. Самотниците сме такива, няма на кого да разчитаме, нали така? Никой друг не ме забеляза. Доста ме стресна, като изникна на хоризонта. Взех те за някакъв шаман. Бас държа, че Бил Роуч е най-добрият наблюдател в групата. Поне докато е с очила на носа, нали така?

– Да – съгласи се Роуч с благодарност, – така е.

– Ами стой тука тогава и наблюдавай – нареди Джим, нахлупвайки тропическия си шлем, – а аз ще изляза да оправя подпорите. Става ли?

– Да, сър.

– Къде е проклетото топче?

– Ето го, сър.

– Кажи, като почне да се мести – север, юг, накъдето се накланя. Разбра ли?

– Да, сър.

– Знаеш ли къде е север?

– Натам – каза бързо Роуч и протегна ръка в произволна посока.

– Добре. Просто ми кажи, като почне да се мести – повтори Джим и изчезна в дъжда. Миг по-късно Роуч усети подът да се люлее под краката му и чу рев от болка или от гняв, докато Джим се бореше с подпората.